

Mandate of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers

ANKET

COVID-19 pandemisinin adalet üzerine ve avukatlık mesleğinin özgür ve bağımsız bir biçimde icra edilmesi üzerine etkileri

1. Ülkenizde/bölgenizde COVID-19 pandemisi süresince adli sistemin düzgün biçimde işleyebilmesini sağlamak için alınmış olan tedbirleri belirtiniz:

İlk günlerde adliyelerin hijyen açısından güvenli hale getirilmesi için gerekli sağlık önlemleri alındıktan sonra, şartların daha da kötüleşmesi üzerine 25 Mart 2020 tarihinde çıkarılan kanun ile yargıda süreler 30 Nisan 2020 tarihine kadar durdurulmuş ve yine Mart ayında Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun aldığı karar ile önce 30 Nisan, daha sonra 15 Haziran'a kadar duruşma, müzakere ve keşifler ertelenmiştir.

- (a) Bu tedbirlerin, kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı ve avukatlık mesleğinin özgür bir biçimde icra edilmesi üzerinde ne ölçüde yan etkisi olmuştur veyahut bu tedbirler insan hakları ihlalleri mağdurlarının adalete erişimini kısıtlama gibi bir etkisi olmuş mudur?

İstanbul Merkez (Çağlayan) Adliyesi'ne günde yaklaşık 30.000 ila 35.000 kişinin girip çıktığı düşünüldüğünde yargılamaya ara verilmesi ve sürelerin durması genel olarak avukat kamuoyunda da olumlu karşılanmıştır. Bu tedbirlerin kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı ve avukatlık mesleğinin özgür bir şekilde yapılmasına doğrudan olmasa da dolaylı etkisi olduğu muhakkak olmakla birlikte, insan hakları ihlallerine karşı hukuki koruma sağlamak bakımından baromuz tarafından 18 yaşından küçükler, kısıtlılar ve cezası 5 yıl ve üzeri olan suçlar için yapılan zorunlu müdafî görevlendirmelerine kesintisiz devam edilmiştir.

- (b) Bu tedbirlerin hukuka ve anayasaya uygunluğu adli incelemeye tabi tutulmuş mudur?

Covid-19 kapsamında alınan idari kararlar veya çıkarılan kanunların hukuka ve anayasaya aykırılığı konusunda mahkemlerce bir inceleme yapıldığı yönünde bir bilgi baromuza ulaşmamıştır.

- (c) Bu tedbirler acil durum mevzuatı çerçevesinde mi kabul edilmiştir? Bu tedbirlerin kabul edilmesi öncesinde temsilci örgütler aracılığıyla yargının ve avukatların görüşleri alınmış mıdır? (Not: Baroya soruldu mu?) Eğer görüşleri alındı ise, hükümet bu katkıları/görüşleri ne oranda dikkate aldı?

Tedbirler, ilan edilmiş herhangi bir olağanüstü hal veya acil durum ilanı olmadığı için, yürürlükteki mevzuat çerçevesinde alınmıştır. Bu tedbirlerin alınması öncesinde baromuzdan görüş talep edilmemiştir.

2. Ülkenizde/bölgenizde alınan tedbirlerin, COVID-19 pandemisi süresince mahkemelere yeterli oranda erişimi mümkün kılabildiğini:

(a) Adalet sisteminin düzgün bir biçimde işlerliğini sağladığını,

Covid-19 pandemisi süresince adliyelerin düzgün bir şekilde işlediğini söylemek mümkün olmamakla birlikte, pandemi şartlarında olabildiğince işler kılınmıştır.

(b) Adli sistem içinde yer alan tüm aktörlerin (hakim, savcı, avukat, mahkeme görevlileri-kalemler vb.-, kolluk kuvvetleri) sağlığını ve güvenliğini tesis edebildiğini,

Pandeminin etkilerini en yoğun gösterdiği dönemde duruşmalar ve süreler tatil edilmiş olsa da, acil işler bakımından nöbetçi kalanların sağlığı ve güvenliğini tesis etmek için gerekEn sağlık önlemleri alınmaya çalışılmıştır.

(c) Hakimlerin, savcılarının ve avukatların mesleki görevlerini zamanında ve etkin bir biçimde yerine getirebilmelerine imkan sağladığını

Duruşmaların başlayıp, sürelerin işlemeye başlamasından sonra da çeşitli kısıtlamaların devam ettiği, örneğin anayasadaki açık yargılama prensibine aykırılık yaratacak şekilde bugün dahi duruşmalara izleyici kabul etmeyen mahkemeler olmakla birlikte, pandemi koşullarında sağlık tedbirlerine öncelik verilmiştir.

Düşünüyor musunuz?

3. Ülkenizde/bölgenizde COVID-19 pandemisi nedeni ile biriken iş yükünün ne şekilde eriteleceğine ilişkin alınmış tedbirler konusunda bilgi verir misiniz? Davaların aciliyetinin tespiti için hangi kriterler belirlenmiştir ve kullanılmıştır? (Tutuklu yargılamaların hukuka uygunluğu davaları ya da aileiçi şiddet unsuru içeren davalar, vb.) COVID-19 pandemisinin yol açtığı zorlukları aşabilmek için mahkeme sistemine ek bütçe tahsisi oldu mu? Eğer ek bir bütçe tahsis edildi ise, bu ek kaynakların etkin ve şeffaf bir biçimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?

Baromuzun bilgisi dahilinde mahkemelere bu yönde bir ek bütçe tahsis edilmemekle birlikte, özellikle icra dairelerinde biriken kalabalığı azaltmak bakımında icra dairelerindeki bazı rutin işlemlerin icra dairelerinin dışında kurulan önbürolardan, icra dairesine girilmeden yapılması için gereken fiziki ortam yaratılmış ve korumalı bankolar koyulmuştur.

4. COVID-19 pandemisi süresince mahkeme sisteminin işleyişini sağlamak için kullanılan teknolojik yöntemler/araçlar konusunda bilgi veriniz:

(a) Yargının tüm paydaşlarının/unsurlarının (hakimler, adliye personeli, savcılar) teknolojik araçlara ve yeni usullere ilişkin (evraklara elektronik erişim platformları, elektronik dava yönetimi ve videokonferans opsiyonu vb.) yeterli eğitime erişimi oldu mu? Oldu ise, ne ölçüde?

Ceza yargılamasında özellikle şüpheli/sanıkların duruşmalara cezaevinden katılmalarına olanak veren video konferans sistemi kullanımına pandemi öncesinde başlanmış olup, pandemi süresince de yoğun olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Bunun yanı sıra hukuk davalarında da (öncelikle tüketici ve ticaret mahkemelerinde) elektronik ortamda duruşma yapılması imkanı birkaç ay önce sağlanmış olup, avukatlardan gelen talep doğrultusunda dileyen avukatın elektronik ortamda duruşmaya katılması halihazırda mümkündür.

(b) Teknolojik araçların kullanımının adil yargılama ve kanuni prosedür standartları (açık yargılamalar, kişinin avukatı ile iletişime geçmesi, tercümana erişimi için yeterli süre ve imkanların tanınması, vb.) üzerine yan etkisini engellemek için hangi tedbirler alınmıştır?

Elektronik duruşma yapılması uygulaması henüz çok yeni olduğundan, Baromuzun bilgisi dahilinde bu konuda idarece alınmış bir tedbir bulunmamaktadır. Avukatların dava sırasında mahkeme tutanaklarını takip edebilmesi için Baromuzca tedarik edilen monitörler, elektronik duruşma yapılan mahkemelerde duruşma salonundan duruşmaya katılan avukatın elektronik ortamda katılan avukatın canlı bağlantısını da görüntüleyen monitörlerle değiştirilmiştir.

(c) Çevrimiçi duruşmalara katılabilecek bir bilgisayarı, internete erişimi olmayan ya da bunu yapabilecek kadar teknolojiyi takip edemeyen dezavantajlı grupların ve bireylerin adalete erişimini sağlamak için geliştirilen tedbirler nelerdir?

Bu konuda Baromuzun bilgisi dahilinde alınmış bir önlem bulunmamaktadır.

4. Avukatlık mesleğinin özgür ve bağımsız bir biçimde icra edilebilmesine ilişkin aşağıdaki konularda bilgi veriniz:

(a) COVID-19 pandemisi süresince avukatların, özellikle de tutuklu olan müvekkillerine erişimleri ve mahkeme salonlarına gitmeleri noktasında karşılaştıkları engeller ya da sınırlamalar

Cezaevlerinin kapalı ortamı dikkate alındığında, ciddi bir bulaş riski taşıdığı tartışmasızdır. Nitekim cezaevindeki yurttaşlarda da, cezaevi ziyareti gerçekleştiren avukatlarda Covid-19'a yakalanma oranının nispeten daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde cezaevlerindeki avukat görüşme odaları sosyal mesafeye uygun olarak (bire aralıklı) yeniden düzenlenmiş ve görüşme saatleri, mesai saatleriyle kısıtlanma yoluna gidilmiştir.

(b) COVID-19 pandemisi süresince ülkenizde/bölgenizde avukatların mesleki faaliyetlerini sürdürebilmelerini sağlamak için alınan tedbirler. Bu tedbirlerin, avukatların bir engel veya uygun olmayan bir müdahale ile karşılaşmaksızın mesleki faaliyetlerini yürütebilmeleri için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Önceleri 65 yaş üstü ve 20 yaş altı için getirilen ve sonrasında tüm yurttaşlar için hafta içi 21.00'den sonrası ve haftasonları için ilan edilen "sokağa çıkma yasağı" ve "şehir dışı seyahat yasağı" tedbirinin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve genelgeler ile yapılmış olması, tüm yurttaşlar için başlı başına hukuka uygun

olmayan bir müdahaledir ve yasama yetkisinin yürütmeye devri anlamına gelmektedir. Anayasa hukukunun “normlar hiyerarşisi” bağlamında Kabul edilmesi olanağı olmayan bu fiili durum, kanunilik ilkesine de aykırıdır. Anayasa ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklere ilişkin kısıtlamaların sadece yasa ile yapılması gerekirken, durumun aciliyeti gerekçe gösterilerek bu gerekliliğin yerine getirilmemesi, ilerisi için “hukuk devleti” ve “hukukun üstünlüğü” kavramlarına aykırı uygulamaların meşrulaştırılması gibi bir sonuç doğurma riski doğurmaktadır.

Diğer yandan, pandemi süresince kolluk kuvvetlerince avukatların sokağa çıkma yasağından muaf tutulması konusunda genel anlamda zorluk çıkarılmamış, çıkarılan ek genelgeler ile avukatların kamu hizmeti vermeleri nedeniyle sokağa çıkma ve şehir dışı seyahat yasaklarından muaf tutulmaları sağlanmıştır.

(c) Özellikle ceza yargılamalarında, bu tedbirler, avukatların müvekkillerini yeterli bir biçimde, savcılık makamı ile eşit düzlemde temsil edebilmelerini sağlamada ne derece yeterli?

Baromuzun bilgisi dahilinde, ceza yargılamasında iddia makamını temsil eden savcılık ile savunma makamını temsil eden avukatın eşit düzlemde faaliyet göstermesine yönelik pandemi döneminde alınmış bir tedbir bulunmamaktadır.